

КУКУЛЕНКО-ЛУК'ЯНЕЦЬ І.В.,

кандидат психологічних наук,
доцент, докторант Інституту
психології ім. Г. С. Костюка
НАПН України, м. Київ

ІСТОРИКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА ЕВОЛЮЦІЮ ЖІНОЧОЇ СЕКСУАЛЬНОСТІ

Стаття присвячена проблемі жіночої сексуальності з точки зору її історичної еволюції. У роботі проаналізовано життєвий шлях визначних жінок, які мали значний вплив на соціально-політичний розвиток суспільства. Представлені сучасні теорії розвитку жіночої сексуальності.

Ключові слова: психологічний аналіз, маскулінність, фемінність, жіноча сексуальність, життєвий шлях.

Статья посвящена проблеме женской сексуальности с точки зрения ее исторической эволюции. В работе проанализированы жизненные пути известных женщин, которые имели значительное влияние на социально-политическое развитие общества. Представлены современные теории развития женской сексуальности.

Ключевые слова: психологический анализ, маскулинность, феминность, женская сексуальность, жизненный путь.

The article is devoted to the problem of the sexuality of the women from the point of view its historical evolution. The paper presents the analyses of the life roads of the famous women, who made an influence on the social and political development of the society. The modern theories of the development of the sexuality of women are given here.

Key words: psychological analyses, masculine, feminine, sexuality of the women, life road.

Постановка проблеми. Жіноча сексологія почала набувати свого значення лише в кінці минулого століття, коли у різних країнах почали активно вивчати стан сексуального здоров'я жінки як самостійно, так і у взаємозв'язку з показниками гінекологічного статусу.

Розвиток жіночої сексології і сексопатології пов'язаний із розробками багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. Проте, жіноча сексологія й досі умовно визначається як terra incognita.

Сексуальність втілює в собі певні якості, що притаманні людині, як біо-

© Кукуленко-Лук'янець І. В., 2012

логічному виду, і деякі характеристики, які є специфічними і визначаються суспільством, епохою, особливостями особистості, культурою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку жіночої сексуальності займалися багато вчених З. Фрейд, К. Г. Юнг, С. Гроф, К. Хорні, Д. Б. Міллер, С. Бем, І. С. Кон.

Проте, поза увагою дослідників залишається питання психологічного аналізу постатей відомих жінок у історичному життєвому просторі.

Цілі дослідження. Метою нашого дослідження є необхідність проаналізувати життєвий шлях відомих жінок та їхній вплив на соціально-політичний устрій суспільства.

Виклад основного матеріалу. Згідно з концепціями З. Фрейда, сексуальність не можна трактувати поза цілісністю особистості, а особистість – без урахування її сексуальних переживань. Взаємодія природного і соціального у розвитку сексуальності сьогодні сприймається не механічно, а на основі переломлення того чи іншого у індивідуальній біографії, що призводить до джерел психосоціальних аномалій і труднощів у минулому досвіді особистості. Аналіз неусвідомлюваних переживань – сексуальних символів, еротичних фантазій і сновидінь є важливим не лише у клінічному плані. Він також стимулює вивчення цих явищ на матеріалах історії, релігії та культури. Таким чином, прояви сексуальності є категорією людської індивідуальності, що поєднує особистісний світогляд і світосприйняття, сімейні, соціальні, культурно-етнічні, релігійні традиції, узагальнені у досвіді кожної людини і трансформовані у проявах особистості. Вони свідчать про міру свободи і є критерієм якості життя.

Перші історичні спроби дослідити особливості впливу жіночої сексуальності на розвиток суспільно-політичного ладу пов'язані із іменами відомих жінок.

Так, три тисячі років тому назад у Єгипті велику значущість мала по-

стать куртизанки Родопи. Вона народилася у Фракії, у п'ятнадцять років її викрав лесбоський пірат, привіз на острів Самос і продав купцю Йадмону, що був господарем Езопа. Проте, крім вираженої жіночності, у неї були неабиякі інтелектуальні задатки, на чому неодноразово акцентував свою увагу Езоп. Саме поєднанням цих рис Родопи і привабила філософа, ставши у подальшому його коханою жінкою. Пізніше нею захоплюється цар Єгипту Амазис і вона стає досить впливовою постаттю у економічному і політичному житті країни. За власний кошт вона спорудила одну із пірамід Мемфіса, завдяки чому і ввійшла в історію Єгипту[5, с. 24 – 58].

Певні історичні джерела свідчать, що Родопою також захоплювалася Сапфо. Час життя Сапфо (кінець VII – початок VI сторіччя до н.е.) співпало з періодом активного становлення грецької цивілізації. Грецька архайка стала невід'ємною частиною світової історії завдяки таким людям як Гомер, Гесіод, Солон, Фалес, Езоп. Більшість із них були сучасниками Сапфо і вважали її найвизначнішою поетесою Греції. Історики стверджують, що Сапфо не володіла надзвичайною вродою, але її розум, ніжність, пристрасність і витонченість надавали їй неповторної чарівності і в очах сучасників і нащадків. Наприклад, Платон, який цінував внутрішню принадність, називав Сапфо красунею.

У період життя Сапфо у Греції домінував культ Артеміді, який був, насамперед, жіночий і саме жриці здійснювали присвячене їй містеріальне служіння. Тому, Сапфо, яка була з дитинства залучена до цих ритуалів, сприймала світ через призму духу богині-матері, а жіночу природу вважала зосередженням сил, які визначають красу, гармонію і процвітання світу.

Врода вважалася проявом жіночої сили, яка дарується богинею, видимим вираженням найкращих якостей внутрішнього світу жінки і дуже високо цінувалася. Містерії вважалися части-

ною особливого жіночого світу, практично зачиненого для чоловіків. Проте, більшість із них ставилися до них із повагою розуміючи взаємозв'язок жіночої сутності і сексуальності із природою і родючістю загалом.

Саме прояви надзвичайної жіночності, сексуальності, пристрасності і таланту зробили Сапфо однією із величніших жінок у світовій історії [2, с. 8 – 15].

Єгипетська цариця Клеопатра (51 до н. е. – 30 до н. е.) була визначною жінкою, без якої неможливо уявити собі історію людства. Б. Паскаль стверджував, що якби ніс Клеопатри був трішки коротшим, то історія світу склалася б інакше і пішла в іншому напрямку [2, с. 16].

Якщо вірити зображенням Клеопатри на монетах, то у неї був великий рот і довгий ніс з горбинкою, як і у всіх Птолемеїв, кучеряві коси, зібрані ззаду відповідно до моди того часу. Клеопатра, хоч і не була неабиякою красунею, володіла надзвичайної сили чарівністю. З точки зору Плутарха, краса її була не тією, що вражає з першого погляду, проте звернення її вирізнялося чарівною витонченістю і тому її зовнішність, яка поєднувалася з переконливістю мови, харизматичністю, що відчувалася у кожному слові, у кожному русі, назавжди врзалися в душу. У неї був приємний голос і вона володіла багатьма мовами, могла спілкуватися майже з усіма іноземцями без перекладача [7, с. 224].

Саме поєднання чарівності і розуму єгипетської цариці вразили і Юлія Цезаря і Марка Антонія [6, с. 98 – 135].

Ім'я Клеопатра було типовим жіночим іменем у династії Птолемеїв і означало на грецькій мові «слава батька». Клеопатра VII, судячи з усього, була дійсно улюбленою донькою Птолемея XII, і саме її він вважав основною спадкоємницею і брав із собою у всі подорожі, в тому числі і за межі Єгипту. Саме він намагався виховати її як ідеальну правительку, змушуючи осягати тонкощі політичних інтриг і

вивчати мови всіх народів, у взаємостосунках з якими були зацікавлені єгипетські правителі. Так, окрім грецької, Клеопатра знала кілька африканських мов і кілька мов суміжних держав, наприклад аравійську. Немає жодних сумнівів, що вона була однією із самих освічених жінок античності [3, с. 27 – 35].

Значної дослідницької уваги заслуговує постать Феодори (501 – 556). Вона була знаменитою візантійською імператрицею, дружиною Юстиніана Великого. Майбутня імператриця народилася на Кіпрі у сім'ї простолюдина, її сестри були танцівницями, а вона оволоділа професією акробатки. Потім стала відомою куртизанкою з чисельними інтимними зв'язками з чоловіками різних соціальних пластів. Внаслідок такого життя, до 24 років, вона вже мала досить поганий вигляд і ніяких перспектив, тому збиралася принести себе у жертву вічно юній Афродіті. Проте, доля складається так, що вона оселяється у ворожки, яка передбачила їй блискуче майбутнє. Феодора продовжує своє життя уже намагаючись виправити попередні помилки. Вона проводить багато часу за ткацьким верстатом і через деякий час зустрічається з Юстиніаном. Довгий час вона залишається його коханкою, але після смерті його матері вони одружуються. Потім помирає Юстин I, Юстиніан і Феодора фактично займають престол.

Попри своє минуле положення і репутацію, вона зуміла заволодіти людськими симпатіями і стати символом краси і гармонії у Візантійській імперії. Саме Феодора практично управляла імперією, проявляла неабияку холоднокровність, силу волі і авторитет. Вона переконала Юстиніана прийняти багато законів на користь жінок: закон про розлучення, всиновлення незаконнонароджених дітей, про покарання за викрадення монашок, про звільнення комедіанток від рабства. Вона відновила зруйновану заколотом і пожежею столицю, будувала форте-

ці, церкви, притулки, ясла, лікарні і відомий босфорський монастир для тих грішників, які покалися.

Нарівні з усіма чеснотами Феодора володіла і негативними рисами характеру. Вона була досить честолюбною, жадібною до багатства, як і більшість людей, які вийшли з убогості, мстива, нехтувала чесними людьми і схвалювала підлість.

Проте, постать Феодори залишається надзвичайно вагомим не лише у історії знаменитих жінок людства, а й у становленні суспільно-політичного життя Візантійської імперії [1, с. 103 – 108].

Досить суперечливою жіночою постаттю в історії залишається особистість Лукреції Борджиа (1480 – 1519). Вона була єдиною донькою кардинала Родриго Борджиа (в 1492 – 1503 р. р. – Папа Олександр VI) від його коханки Ваноччи Катаней. Від цього зв'язку народилися ще три сини – Чезаре, Джованні і Джофре. Згідно з традицією позашлюбні діти впливової особи виховувалися в домі батька. За відгуками сучасників Лукреція була красунею вже з ранньої юності, була середнього зросту, гарної статури. Обличчя овальне, ніс правильний, золотаве волосся, білосніжні зуби, гарна струнка шия, прекрасний бюст. Завжди весела і усміхнена [2, с. 114].

Як і більшість італійок того часу, Лукреція отримала гарну освіту: вільно володіла італійською, французькою та каталонською мовами. Також зналася на латині, складала вірші на цих мовах, розуміла грецьку. На рівні з чоловіками свого часу майже досконало володіла мистецтвом красномовства, завжди могла підтримати вишукану розмову. Справжньою її пристрастю була поезія – іспанська і італійська.

Родриго Борджиа обожнював свою доньку і за його прикладом це робили і брати. Постать Лукреції Борджиа по-різному презентується авторами-істориками. Деякі стверджують, що їхня любов була не лише братською та батьківською, хоча звинувачення у

інцесті було улюбленою темою італійських пліток, тому достеменно встановити справжню суть стосунків не є можливим.

При всій любові близьких до Лукреції вони часто її використовували у своїх політичних іграх. Політичні маневри батька безпосередньо впливали на життя доньки, адже союзи у ті часи скріплялися шлюбами.

Вперше її видають заміж у 1493 році за Джованні Сфорца, який був родичем правлячого герцога Міланського. У 1497 році вони розлучаються і у Лукреції народжується дитина, яка помирає. У 1498 році укладається її другий шлюб із Альфонсо Біселлійським. Саме його вона кохала досить сильно, проте у 1500 році його вбивають за наказом її рідного брата Чезаре. У цей період вона втрачає довіру до самих близьких людей. У 1501 році відбувається її третє заміжжя з Альфонсо, герцогом д'Есте. У цьому шлюбі вона вирішує звільнитися з-під впливу батька і братів. Їй дійсно це вдається, вона знаходить взаєморозуміння із своїм чоловіком, стає йому гарною дружиною, коханою жінкою і добрим другом. За період шлюбу у них народжується семеро дітей, з яких троє залишаються живими. У 1505 році Альфонсо стає правителем Феррари, у періоди його відсутності герцогством управляла Лукреція. Вона ж стала на чолі ради і в один із найнебезпечніших для Феррари моментів, коли об'єднані війська Папи Юлія II і Венеції погрожували завойовувати герцогство і вигнати д'Есте [4, с.125 - 266].

Лукреція прославилася також і благодійністю, створивши спеціальний банк для бідняків, що видавав безвідсоткові позики.

Внаслідок різних історичних поглядів на постать Лукреції Борджиа її ім'я стає символом порочної жіночої вроди. Хоча, після смерті герцогині Феррарської сучасники оплакували її як турботливу дружину, мудру і хоробру правительку, яка уміла поєд-

нувати живий розум, стійкість і рішучість з бездоганною жіночністю.

Вплив статевого фактора на психологічний розвиток жінки завжди викликав значну увагу у психологів та психоаналітиків. Довгий час удосконалювалися теорії, що базувалися на концепціях З. Фрейда та К. Г. Юнга. Але недосконалість розробки комплексу кастрації, що детермінував зсув від маскулінності до фемінності, згідно з Фрейдом висловлював ще С. Гроф. На його думку, концепція жіночої сексуальності та її жіночого начала загалом, була слабким місцем у теорії психоаналізу. Оскільки в ній не вистачає істинного розуміння суті жіночої психіки і принципу всього жіночого, а жінка як така, розглядається як кастрований чоловік.

Вагомими для нашого дослідження є деякі моменти концепції К. Хорні, зокрема: 1) жіночність виникає на шляху трансформації маскулінності; 2) відмовитися від жіночності можна через придбання маскулінних рис; 3) жіночна маскулінність вторинна у своїй генезі по відношенню до фемінності; 4) наявність маскулінних рис у жінки є результатом відхилення від нормального розвитку [8, с. 281 – 303]. Таким чином, тут прослідковується несумісність маскулінності та фемінності.

Проте, інші наукові студії, що з'явилися значно пізніше, репрезентували необхідність вивчення життєвого досвіду жінки, котрий раніше майже повністю ігнорувався психологією з метою досконалішого вивчення психологічних особливостей жінки.

Так, Джин Бейкер Міллер виявила, що у контексті розробки підходу до структури психології жінки необхідно досліджувати три основні теми: культурне середовище, стосунки і шляхи особистісного розвитку.

У патріархальному суспільстві жінки, як правило, вимушені пристосовуватися до нерівних і в основному не взаємних стосунків.

Ядром моделі Міллер стало визнання значущості міжособистісних сто-

сунків у житті та психологічному розвитку жінки. Авторка підкреслює, що весь людський досвід вказує на те, що:

1. Особистісний розвиток жінки відбувається саме у стосунках;
2. Спілкування з людьми сприяє встановленню психологічного комфорту жінки;
3. Рух у напрямку досягнення взаємності у стосунках відбувається на протязі всього життя, є результатом взаємної емпатії і впливає на розвиток кожного індивіда [10, с. 123 – 134].

Третім аспектом у моделі Міллер стало визнання того факту, що здатність жінки вступати у міжособистісні стосунки і підтримувати їх є необхідною умовою для здорового психологічного розвитку і росту. На жаль, це твердження є повним протиріччям прийнятої точки зору, згідно з якою окремі особистісні якості, притаманні жінкам, не представляють собою цінності, а навпаки, є недоліками.

Наприклад, недоліком зазвичай вважається уміння жінки більш відкрито, ніж чоловіки, висловлювати свої емоції і те, яке велике значення вони надають міжособистісним стосункам. У психологічній літературі часто зустрічаються досить образливі визначення на адресу жінки, зокрема «істерична» або «надто залежна» [10, с. 135].

Таким чином, Міллер та інші представники нетрадиційних підходів, зокрема Гілліган та Джордан, виявили, що рушійною силою у житті жінки залишається прагнення до спілкування, взаємності, співпереживання, і створили нову схему вивчення життєвого досвіду людини – у контексті його стосунків з іншими [9; 10].

Ядром людських стосунків являються взаємна емпатія і взаємна довіра. Емпатія включає в себе: мотивацію (прагнення пізнати іншу людину), сприйняття (здатність сприймати вербальну і невербальну інформацію), емоції (можливість розуміти почуття іншої особи) і пізнання (здатність винести із спілкування смисл).

Висновки з даного дослідження. Таким чином, ретроспективний історико-психологічний аналіз відомих жіночих постатей демонструє особливе гармонійне поєднання фемінних та маскулінних рис особистості: жіночність проявлялася у витонченості, граційності, чарівності, сексуальності, а чоловічі риси у вмінні брати відпо-

відальність, ініціативності, прийнятті рішень, здатності до управлінської діяльності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у більш детальному дослідженні відомих жіночих постатей у соціально-політичному та історичному житті суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. 100 великих любовниць. Автор-составитель И. А. Муромов. – М.: Вече, 2000. – 576 с.
2. Великие женщины / ред. группа: С. Экиштут, Т. Евсеева, Е. Сучкова. – М.: Мир энциклопедий Аванта+, Астрель, 2008. – 359 с.
3. Грант М. Клеопатра. Последняя из Птолемеев / Майкл Грант / Пер. с англ. Л. А. Игоревского. – М.: ЗАО Центр-полиграф, 2004. – 349 с.
4. Джин Пл. Лукреция Борджиа: Мадонна семи холмов; Лукреция во всем блеске: Романы / Плейди Джин / Пер. с англ. Т. Печурко. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, - 2003. – 736 с.
5. Кок, Анри де. История знаменитых куртизанок / Анри де Кок. – Москва: Гелеос, 2008. – 480 с.
6. Левицкий Г. М. В плену страстей. Женщины в истории Рима / Г. М. Левицкий. – М.: Изд-во: НЦ ЭНАС, 2009. – 320 с.
7. Плутарх. Сравнительные жизнеописания / Плутарх / Пер. Маркиш С., Ботвинник М. Н., Перельмутер И. – М.: Азбука, 2012. – 352 с.
8. Хорни К. Наши внутренние конфликты / Карен Хорни / Пер. с англ. – М.: Апрель- Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 560 с.
9. Gilligan, C. In a different voice. Cambridge, MA: Harvard University Press. – 1982.
10. Miller, J. B. What do we mean by relationships? Work in progress. - № 22. – Wellesley, MA: Stone Center Working Paper Series. – 1986.